

JOURNAL OF CULTURE

2025
16

- LITERATURE, DRAMA, FILM AND PUBLISHING

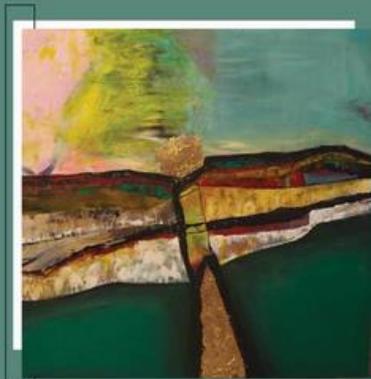
СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ / CONTEMPORARY DIALOGUES XIII (16) Битола / Bitola 2025

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО - БИТОЛА

ISSN 1857-940X

Современи дијалози

Списание за култура - литература,
драмска уметност, филм и издаваштво

XIII (16)

2025

16

CONTEMPORARY DIALOGUES

CONTEMPORARY DIALOGUES **16** ²⁰²⁵
– Journal of Culture – Literature,
Drama, Film and Publishing
ISSN 1857- 940X

PUBLISHER:

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr., president

EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Vesna Mundishevska-Veljanovska, editor in chief

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr.

Silvana Neshkovska, Assoc. Prof. Dr.

Anita Angelevska, Assist. Prof. Dr.

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Zvonko Taneski, Assoc. Prof. Dr. (Slovakia)

Raed Anis Al-Jishi (Saudi Arabia)

Žarko Milenić, MSc. (Russia/ Bosnia and Herzegovina)

Tzemin Ition Tsai, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Tom Edward Philips, Prof. Dr. (United Kingdom)

Miho Nonaka, Assoc. Prof. Dr. (Japan/ USA)

Olga Lalić-Krowicka (Poland)

Iskra Peneva (Serbia)

Su Jen Lin, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain)

EDITORIAL COUNCIL OF MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY:

Monika Angelovska Dichovska, Full Prof. Dr., president

Biljana Cvetkova Dimov, Full Prof. Dr.

Nevena Gruvska, Assoc. Prof. Dr.

Gordana Stojanoska, Full Prof. Dr.

Vesna Kalpakovska, Dr.

Opinions and views expressed in “Contemporary Dialogues”
belong to the authors and do not reflect the views of the Editorial board,
the Publisher or the Ministry of Culture of Republic of North Macedonia

THE JOURNAL IS PUBLISHED ANNUALLY

The contributions, along short biography for the author, should be written in Times New Roman,
size 12 pt, line spacing – single, and should be sent on the e-mail address: mss.bitola@gmail.com
with Subject: FOR “CONTEMPORARY DIALOGUES”.

It is preferred the contributions to not have been previously published
in other printed or electronic journals.

This issue of the Journal is financially supported by
the Ministry of culture and tourism of Republic of North Macedonia

ИЗДАВАЧ / PUBLISHER:

Македонско научно друштво – Битола
Macedonian Science Society – Bitola
<https://msd-bitola.mk>

ЗА ИЗДАВАЧОТ / FOR THE PUBLISHER:

Ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска /
Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr.

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

СВЕСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА, ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

Год. XIII, бр. 16 / Vol. XIII, No. 16 ISSN 1857-940X

CONTEMPORARY DIALOGUES

JOURNAL OF CULTURE – LITERATURE, DRAMA, FILM AND PUBLISHING

copyright © 2025 МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА
copyright © 2025 MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA

ЛЕКТОР / LECTOR:

проф. д-р Трајко Огненовски / Trajko Ognenovski, Ph. D

ЛИКОВЕН УРЕДНИК / ART EDITOR:

Даниела Андоновска-Трајковска / Daniela Andonovska-Trajkovska

**КОМПЈУТЕРСКА ОБРАБОТКА И ДИЗАЈН НА КОРИЦА /
COMPUTER DESIGN AND COVER:**

Весна Муздишевска-Велјановска / Vesna Mundishevaska-Veljanovska

СЛИКА НА КОРИЦА / PAINTING ON THE COVER:

Дијана Колондоска / Dijana Kolondzoska
„Предел“, акрил, 1000x1000 mm / "Landscape", acrylic, 1000x1000 mm

ПЕЧАТ / PRINTED BY:

Печатница „Графо Пром“ – Битола / "Grafo Prom" – Bitola

ТИРАЖ / COPIES:

300 примероци / 300 copies

Битола, јуни 2025 г. / Bitola, June 2025

СОДРЖИНА/ CONTENT

Предговор.....	5
FOREWORD.....	6
ПОЕЗИЈА.....	7
Р о с т у.....	7
Даниела Андоновска-Трајковска / Daniela Andonovska-Trajkovska.....	9
Една флека упорно зрапа во мене.....	9
За еден кактус и за сите слични на него.....	9
Време што ти бега од дланките (Зарез 40).....	11
Помоколин и сироти си излегува од телото (Зарез 41).....	11
Зборови.....	12
Небошто ми смета на дланката (Рез 1).....	12
Бременн куќи.....	12
Соба (Зарез 9).....	13
Весна Мундишевска-Велјановска / Vesna Mundshevska-Veljanovska.....	14
Јас и ти.....	14
Болез.....	14
Страв.....	15
Маска.....	15
Годови.....	16
Силвана Нешковска / Silvana Neshkovska.....	17
Светот направен стој на раце.....	17
По стојот на раце.....	17
Раде Силјан / Rade Siljan.....	18
Животот крадец.....	18
Поетот на нашето време.....	18
Човек – сука.....	19
Луѓе во излуѓе.....	19
Зацудување на сенката.....	20
Биографија.....	20
Виолета Танчева-Златева / Violeta Tancheva-Zlateva.....	21
Во потрага по дом.....	21
Еден ден, секој ден.....	21
Губење.....	22
Нема да речам љубов.....	23
Има денови кога мислам дека полудувам.....	23
Другата.....	24
Васил Тоциновски / Vasil Tocinovski.....	25
Детски игри.....	25
Во безумно време.....	25
Гласот на мртвиот поет.....	26
Утринска молитва.....	27
Двајца сами на балкон.....	27
Црна се чува задале.....	28
ПРОЗА.....	29
Р т о к е.....	29
Петре Димовски / Petre Dimovski.....	31
Закава за прехин на новата лоза.....	31
Гордана Јовиќ-Стојковска / Gordana Jovikj-Stojkovska.....	36
Беше еднаш една куќа.....	36
Стефан Марковски / Stefan Markovski.....	40
Десетти октомври.....	40
Добре Тодоровски / Dobre Todorovski.....	44
Изловба.....	44

ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ	47
Children's and youth literature	47
Горјан Петревски / Gorjan Petrevski.....	49
Еден автор – три приказни.....	49
Последната песна.....	49
Поглед кон сонето.....	50
Чудна невоја љубов.....	51
Ванчо Ползаевски / Vancho Polzarevski.....	52
Игуана во теретана.....	52
Рисот јаде чорба.....	52
Баба Рога вежба јога.....	53
Жењката иогера.....	54
Свободниот.....	55
Кога астаат дијашките.....	55
Трол во Добри Дол.....	56
СОГЛЕДБИ	57
Observations	57
Гордана Гравчева-Ивановска / Gordana Gravcheva-Ivanovska.....	59
Предлог за нормирање и лексикографско разграничување на конструкциите со честичката „било“ во современот македонски јазик.....	59
Јованка Д. Денкова / Jovanka D. Denkova.....	64
Последен дел од возбудливото патување на една не/обична адолесцентка.....	64
Златко Жоглев-Олгин / Zlatko Zhoglev-Olgin.....	73
Sub specie aeternitatis! – 75 години од раѓањето на Раде Сиджан и 50 години од неговата прва поетска книга <i>Третиот дех на времето</i> (Скопје: 1975).....	73
Елизабета Јончиќ / Elizabeta Jončikj.....	78
„Зора во траг“ од Весна Мулдашевска-Вељановска – творечко патување со своебрани стилски посебности, со стиховна конструкција од авантура до поука, од креативно учење до осмислување, до интерактивно писателско-читателско создавање на трикратната.....	78
Сашо Огненовски / Sasho Ognenovski.....	84
Автоголот на фудбалската слава.....	84
Борче Рапов / Borche Rapov.....	87
Живот раснат на обични нешта: кон романот „Сиркачи“ од Даниела Андоновска Трајковска, издание на МН-АН, Скопје, 2023 г.....	87
Зоран Пејковски / Zoran Pejkovski.....	95
Славе Ѓорѓо Димоски – припадник на рефлексивната поезија.....	95
АКЦЕНТИ	103
Accents	103
65 години Македонско научно друштво – Битола.....	105
25 години од смртта на Рашко Струменцовски (1936-2000).....	121
Лиљана Христова / Liljana Hristova.....	121
Рашко Струменцовски.....	121
ПАРАЛЕЛИ	123
Parallels	123
Жељка Авриќ (Србија) / Zhejka Avrić (Serbia).....	125
Скити од Поланица.....	125
Добри луѓе.....	125
Пророк.....	126
Своерачно.....	126
Изаор.....	127
Прашање.....	128
До гледање.....	128
Шафиќ Ал-Абади (Саудиска Арабија) / Shafiq Al-Abadi (Saudi Arabia).....	130
Биографија.....	130
Ахмед Ал-Мула (Саудиска Арабија) / Ahmed Al-Mulla (Saudi Arabia).....	132
Една перепутка го надлетува бојното поле.....	132

Салех Ал Хунајзи (Саудиска Арабија) / Saleh Al Khunazi (Saudi Arabia)	133
1- Лузната на реката	133
2- Ека на невесте епохи	133
Хасан бин Ибрахим Ал-Саб'а (Саудиска Арабија) / Hasan bin Ibrahim Al-Sab'a (Saudi Arabia)	135
Облакот над Ар-Русафе	135
Земјата на темнината	135
Казимир Бурнат (Полска) / Kazimierz Burnat (Poland)	137
Внатрешна солза	137
Марк Вин (Обединето кралство) / Mark Wynne (United Kingdom)	138
Хотел Европа	138
Историјата на Антанја	138
Минатата ноќ	139
Алфонс де Ламартин (Франција) / Alphonse de Lamartine (France)	140
Езерото	140
Лана Деркач (Хрватска) / Lana Derkach (Croatia)	142
1. Дobar егзекутор	142
2. Песна за еден бегалец	142
Жермен Дроогенброод (Белгија/Шпанија) / Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain)	144
Паметен телефон	144
Ангели	144
Луси Енглиш (Обединето кралство) / Lucy English (United Kingdom)	145
Мајка ми беше ноќ за овоцје	145
Сонувал за сребро	145
Вивекананд Ја (Индија) / Vivekanand Jha (India)	147
Опасноста од развојот	147
Алберт Јанетчек (Австрија) / Albert Janetschek (Austria)	148
Животинска градина	148
Слајана Јовичиќ (Босна и Херцеговина) / Sladjana Jovicikj (Bosnia and Herzegovina)	149
Врвек од марината	149
Незауздана среќа	149
Слика	149
Џеки Кеј (Шкотска) / Jackie Kay (Scotland)	151
Ветушката	151
Невин Кочоџу (Турција) / Nevin Kochoglu (Turkey)	152
1. Реквием	152
2. Вртоглавица на гутушка	153
Мариа Луканевска Бјоза (Полска) / Maria Lukashevcka Bjoza (Poland)	154
Која сум јас	154
Иво Мијо Андриќ (Хрватска) / Ivo Mijo Andrić (Croatia)	155
Време вредно за заборав	155
Да немаше криза	155
Вистинска си	155
Заминуван	156
Уморен сум	156
Песната што не ја запишав	157
Бесмислата на мојот	158
Ева Радомска (Полска) / Eva Radomska (Poland)	159
За среќата	159
Разговор помеѓу колешки	159
Мајка и ќерка	160
Старите бетонски згради со прозорци на младоста	160
Јусиф Самадоглу (Азербејџан) / Yusif Samadoghlu (Azerbaijan)	162
Glimmer	162
Мојот гроб	162
Ханме Силес (Шпанија) / Jaime Siles (Spain)	163
Панцо*	163
Хана Супертран (Филипини) / Hanna Supertran (Philippines)	164
Љубовта господари	164

Хана Хиџати (Саудиска Арабија) / Hanaa Hijazi (Saudi Arabia).....	165
Утрински состанок.....	165
Елен Хитси (САД) / Ellen Himsy (USA).....	167
Посланик (2002).....	167
Мнозина (2013).....	167
Книга за природата на нештата, извадок (2001).....	168
Ссад Хусиќ (Босна и Херцеговина) / Sead Husikj (Bosnia and Herzegovina).....	170
Читање.....	170
Сидови.....	170
Додека раскажува.....	171
Естер Чечере (Италија) / Ester Cecere (Italy).....	172
Од каде доаѓаат сонците?.....	172
Кога е облак.....	172
Редакција на „Современи дијалози“.....	174
Editorial board of "Contemporary Dialogues".....	176
Меѓународен уредувачки одбор на „Современи дијалози“.....	178
International editorial board of "Contemporary Dialogues".....	181
Преведувачи / Препејувачи / Translators.....	184
Ликовни уметници / Artists.....	184

Јованка Д. ДЕНКОВА

ПОСЛЕДЕН ДЕЛ ОД ВОЗБУДЛИВОТО ПАТУВАЊЕ НА ЕДНА НЕ/ОБИЧНА АДОЛЕСЦЕНТКА

Јана Мишо е писателка, блогерка, колумнистка и уредничка на женската рубрика „Off Café“ на „Офнет“. Иако никогаш не планирала да пишува книги за тинејџери, нејзиниот успех со „Јас сум Миа“ ја натерал да се посвети на оваа целна публика. На својот блог, таа споделува дека започнала со проектот „да види дали може“ и го завршила како најпродавано издание, што ја изненадило. Миа и нејзините проблеми ја водат авторката низ процес на истражување на проблемите на тинејџерите и нејзиното лично искуство, што резултирало со приказна која станала многу популарна, особено меѓу младите девојки.¹

Во оваа научна статија се осврнуваме кон книгата „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“, како последен дел од трилогијата за девојката Миа, која ја сочинуваат и двете претходно објавени книги „Јас сум Миа“² и „Миа во Амстердам“³. Додека во првата книга, читателите имаа можност да ја запознаат Миа, нејзиното друштво и пријателството, беа посочени и опасностите од влијанието на социјалните медиуми врз приватноста, но и начинот како истите тие медиуми можат да бидат искористени за сопствена промоција. Во втората книга „Миа во Амстердам“ ја гледаме Миа во една поинаква опстановка, поточно на двонеделен престој во Амстердам, каде восхитена од

¹ Податоците за авторката се преземени од страната на издавачот: Арс ламина.

<http://blog.literatura.mk/2019/06/17/intervju-so-jana-misho-vo-astrorum/>

² За ова дело е зборувано во статијата *The novel "I am Mia" by Jana Misho - a reflection of the life of young adolescents*. Јованка Денкова, In: *11. Uluslararası Çocuk ve genclik edebiyati sempozyumu bildiriler kitabı*, 04-05 Oct 2024, Ankara, Turkey. <https://eprints.ugd.edu.mk/id/eprint/34932>

³ Статијата за ова дело е во печат.

убавините и социјалниот живот на овој град, разделена од Марко, се става себеси во опасност шетајќи сама ноќе низ Амстердам, но ја става во ризик и својата врска со Марко, импресионирана од момчето Макс.

Оваа, трета книга „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“ е дел од адолесцентската книжевност, кој ги прикажува хаотичните, но истовремено и препознатливи искуства на адолесценцијата, истражувајќи теми како идентитетот, независноста и справувањето со социјалните очекувања. Приказната ја следи Миа, која се наоѓа во комична, но и предизвикувачка ситуација – организација на новогодична забава со огромен број гости, во контекст на семејните односи и пријателствата. Наративот ја доловува енергичноста и емоционалните комплексности на тинејџерскиот живот, создавајќи дело кое е привлечено за млади читатели и истовремено допира до универзалните теми на растењето.

Книгата „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“⁴ е динамично дело од адолесцентската книжевност кое ги доловува специфичностите на тинејџерскиот живот преку еден хумористичен и реалистичен пристап. Во приказната, хероината Миа се соочува со бројни предизвици, при што нејзината совест и процесот на созревање играат централна улога. Покрај тоа, ќе се истражуваат и ситните драми на тинејџерските односи, моќта на пријателството, важноста на изгледот и тоа како другите ја перцепираат.

Дополнително, во романот ќе се третираат и темите како одговорноста и малолетничкото конзумирање на алкохол, кои го дополнуваат наративот, отворајќи простор за дискусија за социјалните и моралните прашања со кои младите се соочуваат.

Во нашето општество, младите (поточно девојките) се справуваат со одредени видови прашања (како ниска самодоверба, нарушувања во исхраната и стапки на самоубиства) кои бараат посериозно истражување и анализа. Користењето на литература за млади за да се презентираат примери кои илустрираат алтернативи на овие тешки прашања може да послужи како еден начин за нивно разбирање и искоренување. Со поврзување со ликови кои се соочуваат со слични ситуации, тинејџерите можат да најдат утеха во чинот на читање.⁵

Книгата „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“ се состои од шеесет и четири страници и е поделена во дванаесет поглавја. Книгата е дел од серијал кој вклучува повеќе наслови и се смета за тековен. Илустрациите кои ја придружуваат приказната имаат важна улога, додавајќи визуелен шарм што ја засилува новогодичната атмосфера и ја прави приказната попривлечна. Овој формат, краток и динамичен, е идеален за тинејџерската публика на која е насочена.

Шеснаесетгодишната девојка Миа има силен внатрешен глас, кој честопати ја предупредува дека нејзините постапки можеби не се најмудриот избор. Ова особено се забележува во нејзините мисли за кавгата со нејзиното момче – момент што го доживува со каење веднаш штом ќе се случи. Нејзината тврдоглавост, која е карактеристична за нејзината возраст, понекогаш ѝ го заматува расудувањето, но токму ова ја прави блиска до младите читателки, кои можат да се идентификуваат со нејзините дилеми. Овој аспект од нејзината личност се разоткрива уште на почетокот од книгата, низ разговорот на Миа со Марко, околу новогодичната прослава која се организира во домот на другарката Сара. Миа се прашува зошто некои работи, како што е новогодичната забава, се толку важни за неа и нејзините пријатели: „Не можам

⁴ Мишо, Јана. (2020). Јас сум Миа: Новогодишна епизода. Скопје: Арс ламина - публикации, Арс либрис.

⁵ Abbey J. Fox, *Girls Coming of Age: Possibilities and Potentials within Young Adult Literature* (2010). College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, p. 34. <http://via.library.depaul.edu/etd/34>.

да разберам зошто се прави оваа паника околу славење Нова година. Јована ми вели дека се однесувам како старо-мало и дека треба да поминат минимум уште пет години од моите 16, за да можам да изјавувам вакви работи“ (5). Од наведениот цитат е евидентно и дека Миа размислува поинаку од нејзините врсници, другарки. Таа не може да разбере зошто сите толку се возбудени околу гардеробата за Нова година, и го поставува ова прашање и за други моменти во животот: „Не знам дали е можно толку да пораснав во последниве шест месеци, ама навистина не ми се чинеше како крај на светот тоа што не може да се имаат црвени чизми баш за Нова година. Мислам, црвени чизми се врв, ако е добар моделот, ама...толку ли е страшно ако успееш да ги најдеш на втори јануари?“ (12). Ова покажува дека Миа започнува да ги оспорува надворешните очекувања и да го формира својот личен став, што е дел од процесот на созревање. Таа не гледа на светот на истиот начин како што го прават нејзините врсници, што ја разликува од нив и ѝ помага да развие зрело гледиште: „Значи, треба да се помириме дека најдобрата забава во животот ќе ни биде на 16 години и веќе никогаш нема да си поминеме поубаво на ниедно друго место? (6)“.

Нејзиниот развој на зрелоста се одвива низ приказната, додека Миа учи како да се носи со грешките и како да ја слуша својата совест. Овие ситуации не само што го прикажуваат процесот на личен развој, туку се поврзуваат и со други теми како пријателството, одговорноста и предизвиците во романтичните врски.

На почетокот на книгата, нараторот (Миа) прави една ретроспектива на претходните случувања, од која читателите добиваат точна импресија за временската рамка од првата до последната книга. Тоа го постигнува така што се навраќа на клучниот настан од првата книга („Јас сум Миа“) - "скандалот" со Стефан: „До пред неколку месеци Марко ми беше најдобар другар. Тогаш кога уште го сакав Стефан“ (6).

Романтичните врски се белег на адолесценцијата. Терминот „романтични врски“ се однесува на меѓусебно признаени тековни доброволни интеракции. Во споредба со другите врски со врсници, романтичните обично имаат карактеристичен интензитет, вообичаено означен со изразување на наклонетост и моментално или очекувано сексуално однесување.⁶ Врската на Миа и Марко, првично заснована на лојално пријателство, во кое Марко ја „спасува“ Миа од срамот и нападите на јавноста, по нејзиниот јавно обелоденет бакнеж со Стефан кој во тоа време имал девојка, е здрава и балансирана. Марко е смирен и заштитнички настроен, но на нежен и ненаметлив начин што ѝ помага на Миа да се чувствува сигурна. Овој баланс е важен за нивниот однос, особено затоа што Миа често реагира импулсивно, додека Марко останува присебен. Иако се соочуваат со мали препреки, како расправијата за неговото доцнење на новогодишната забава, тие ја надминуваат ситуацијата, а Марко дури и приредува убаво изненадување на крајот. Нивната врска е позитивен пример за читателите, покажувајќи ја вредноста на разбирањето и помирувањето. Колинс разграничува пет релевантни карактеристики за моменталното и/или долгорочното функционирање и понатамошниот развој на романтичната врска: романтична вклученост, идентитетот на партнерите, содржина на врската, квалитет на врската, како и когнитивните и емоционалните процеси во врската.⁷

Миа е адолесцентка како и секоја друга на нејзина возраст, па, иако не сака да признае, многу ѝ е важно како изгледа нивната врска во јавност, како што ѝ е важно да имаат

⁶ Collins, W. A., Welsh, D. P., & Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationships. *Annual review of psychology*, 60(1), 631-652. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163459, 14.02.2025

⁷ Collins WA. 2003. More than myth: the developmental significance of romantic relationships during adolescence. *J. Res. Adolesc.* 13:1–25, <https://citeseerx.ist.psu.edu>, 14.05.2025

заеднички активности со Марко. Оттаму прилегува и нејзината бурна реакција на најавата на Марко за доцнење на новогодишната забава:

„Кај и да е ќе речеш, 'Миа, не сме црева па да се влечкаме секаде заедно во исто време, оди сама. Тоа ли ќе го речеш?

-Кога сум го рекол тоа?“ праша Марко.

-Па, не си го рекол, ама сигурно така мислиш.“ (15)

Истражувањата покажуваат на момчињата, генерално не им е толку важен изгледот на нивната романтична врска во јавност, како што е случај со девојчињата.⁸

Се чини дека тинејџерките имаат попрактичен пристап кога станува збор за љубовта и врските. Тие сметаат дека ако има почит, лојалност и доверба, тогаш тоа би можело да биде љубов.⁹ Кога, непосредно пред дочекот на Нова година, Марко ја известува Миа да не го чека, зашто тој ќе задоцни на забавата, Миа реагира импулсивно: „Многу ми е гајле за Нова година! Единствено ми се одеше затоа што ќе седевме заедно и ќе им се смеевме скришно на сите што ќе претераат со пиене и со глупирање...И не дослушав што кажа затоа што му спуштив“ (16). Во овој новонастанат конфликт, Миа покажува неразбирање за потребата на Марко да задоцни. Одредени истражувања покажале дека самото присуство на конфликт открива помалку за квалитетот на врската отколку за начинот на кој се решава конфликтот.¹⁰ Напротив, иако конфликтот може да предизвика нарушување на односите или дури и распаѓање, тој исто така може да обезбеди можност за дефинирање на улогите, подобрување на комуникацијата и зајакнување на меѓусебните врски.¹¹ Така, и Миа брзо ја сфаќа својата грешка: „Првото чувство беше наплив на солзи од нервоза, во комбинација со збунетост како обичен разговор се претвори во расправија. Во истиот момент ми беше криво. Мразев да бидам скарана со Марко. Јасно ми беше дека непотребно ја одведов работата толку далеку. Ама, ме изнервира, бе! Никогаш не покажува нервоза и никогаш не ме сфаќа сериозно. Па, и да сум драматична“ (16).

Семејството има круцијална улога во животот на адолесцентите. Семејствата се сметаат за клучен терен за обука за романтични врски. Според теоријата за социјално учење, родителите служат како важен пример за нивните деца. Со набљудување на брачниот однос на нивните родители, децата можат да научат специфични модели на однесување (на пример, стратегии за решавање конфликти) и да развијат општи очекувања за соодветно однесување во романтичните врски. На импулсивноста и инаетливоста на Миа во врската со Марко, ѝ укажуваат и татко ѝ и постарата сестра, која реагира и ја советува и како пријателка: „Не, Миа. Еден ден ќе ти стане јасно дека си жив инает и дека само проблеми си правиш, ама да не ти биде доцна?“ (17). Односите меѓу браќата и сестрите се меѓу најтрајните меѓучовечки врски и служат како важен контекст за индивидуалниот развој. Бидејќи браќата и сестрите споделуваат лична историја и често исти родители, како и исто семејство и соседство и заедница, тие можат да бидат погодени од истите влијанија. Покрај тоа, односите што децата и адолесцентите ги споделуваат со браќата и сестрите обично имаат големо влијание врз

⁸ Guzman, Lina, Ikramullah, E., Manlove, J., Peterson, K., & Scarupa, H. J. (2009) Telling it like it is: Teen perspectives on romantic relationships, *Child Trends*, 44 (2009): 1-8. www.childtrends.org, 12.02.2025, p.3.

⁹ Guzman, Lina, Ikramullah, E., Manlove, J., Peterson, K., & Scarupa, H. J. (2009) Telling it like it is: Teen perspectives on romantic relationships, *Child Trends*, 44 (2009): 1-8. www.childtrends.org, 12.02.2025

¹⁰ Perry, D. G., Perry, L. C., & Kennedy, E. (1992). Conflict and the development of antisocial behavior. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press.

¹¹ Hartup, W. W. (1992). Conflict and friendship relations. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press, <https://books.google.mk>, 14.02.2025

нивниот развој и нивните искуства во семејството.¹² Тие откриле, во просек, дека повеќето браќа и сестри обезбедуваат важни извори на дружење, наклонетост, интимност, негување, инструментална помош и поддршка. Преку нивната работа, Фурман и Бурместер забележаа дека браќата и сестрите исто така исполнуваат широк спектар на улоги, како што се пријател, другар за игра, придружник, доверлив човек, натпреварувач, агитатор, старател, учител, заштитник и пример.¹³ Лонгитудинално истражување ја документира врската помеѓу позитивните односи родител-дете во адолесценцијата и квалитетот на подоцнежните романтични врски. Набљудувајќи ги семејните интеракции, Конгер и сор. (2000) откриле дека поддршката и вклученоста на родителите во животот на адолесцентите, се директно поврзани со нивното ниво на задоволство и посветеност во романтичните врски на возраст од 20 години. Така, се чини дека, адолесцентите кои доживуваат позитивни семејни односи, имаат предност во романтичната приврзаност. Овие студии водат до очекување дека поддржувачките семејни односи во адолесценцијата придонесуваат за подобри романтични врски во раната зрелост.¹⁴

Од друга страна, односот на Миа со нејзиното поранешно момче Стефан ја отсликува нејзината емоционална зрелост и способност да се справи со минатото. Иако нивната врска е дел од нејзината историја, Миа веќе нема никакви чувства за Стефан и гледа на нивната врска како на нешто што припаѓа на друга фаза од нејзиниот живот. На новогодишната забава, нивната средба е пристojна, но за Миа тоа е само момент на соочување со старите спомени, кои веќе немаат никакво влијание врз неа. Ова ја прикажува како лик што е спремен да продолжи напред, фокусирајќи се на сегашноста и нејзината врска со Марко. Миа се сеќава на нејзиниот краток и бурен однос со Стефан, кој започнал како симпатија и завршил со импулсивно. Иако тој период од нејзиниот живот бил исполнет со мешавина од емоции, не може да не се осврне на последиците кои речиси довеле до сериозни проблеми со семејството. Овој инцидент ја натерал да размисли за границите на интимноста на социјалните медиуми, како и последиците што ги носат непромислените одлуки. Иако темата за физичката блискост не е понатаму разгледувана во книгата, ова искуство има важна улога во процесот на нејзино созревање.

Друга тема која е засегната во оваа книга е темата за врсниците, за пријателството. Пријателството меѓу Миа, Сара и Тамара е еден од клучните аспекти во книгата, кој ја прикажува силата на женската солидарност и разбирање. На новогодишната забава, кога Миа пристигнува со повредено колено и неуреден изглед, Сара и Тамара веднаш се загрижени, претпоставувајќи дека нешто лошо ѝ се случило. Во тој момент, Миа ја сфаќа длабоката грижа што пријателките ја имаат за неа, и тоа ја потврдува важноста на нивното пријателство: „Ги погледнав и сфатив дека ова ним им изгледа многу пострашно отколку што е. Доаѓа другарка ти, мокра, крвава, сама, измалтретирана, дечко ѝ го нема. Што воопшто би можеле да мислат?“ (28) Емпатијата, или способноста да се искушат чувствата на другите, е клучна за успешни врски од секаков вид. Тинејџерите кои имаат здраво ego, кои имаат религиозни

¹² East, P. L. (2009). Adolescents' relationships with siblings. *Handbook of adolescent psychology*, 2, 43-73. <https://www.researchgate.net/profile/Patricia-East-2/publication/229688089>, 14.02.2025

¹³ Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61, 1387-1398. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869., 14.02.2025

¹⁴ Crockett, Lisa J. and Randall, Brandy A., "Linking adolescent family and peer relationships to the quality of young adult romantic relationships: The mediating role of conflict tactics" (2006). Faculty Publications, Department of Psychology. 236. <https://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/236>, 14.02.2025

убедувања и кои соработуваат имаат поголема веројатност да бидат емпатични отколку нивните врстници без овие особини.¹⁵

Пријателството не се состои само од грижа и загриженост, туку и од активно помагање во тешки моменти. Кога Тамара, пак, се повредува на забавата, Миа не се двоуми да ѝ понуди помош веднаш, ставајќи ја добробитта на својата пријателка над своите проблеми. Овој чин на поддршка ја отсликува длабочината на нивниот однос, во кој и двете пријателки се грижат една за друга. Миа и Тамара, како и Сара, покажуваат како вистинското пријателство се заснова на споделување и помагање безусловно, особено кога тоа е најпотребно. Како што истакнува и Фокс, литературата за млади ги истражува односите и притисоците со кои се среќаваат при интеракција со другите членови на општеството или заедниците. На пример, женскиот најдобар пријател на протагонистот често е многу важна улога. Пријателите можат да го зајакнат обидот на една девојка да го пронајде својот вистински глас.¹⁶

Друг важен момент кој се третира во овој роман на Јана Мишо се забавите. На адолесцентските забави може да се гледа како на заеднички ритуали, бидејќи таму тие создаваат чувство дека се заедно. Понатаму, бидејќи не постои очигледна структурирана положба за возрастни во која адолесцентите можат повторно да влезат, забавата е повеќе за создавање субкултурни дружби отколку за влегување во зрелоста.¹⁷

Кукните забави се вид на забави на адолесценти на возраст од 15-16 години. Тие забави се важен феномен за адолесцентите и затоа е важно да се разбере нивното значење за самите адолесценти. Црпејќи ги сознанијата од студијата на фокус групите, брзо станува јасно дека забавите се за „забавување“ и „отпуштање“ од поструктурираниот секојдневен (училишен) живот. Меѓутоа, со цел да се создаде простор за забава и да се биде заедно со пријателите на поинаков начин од вообичаеното, просторијата - на пример трпезаријата на родителската куќа - мора да биде се трансформираат креативно.¹⁸

Во книгата, користењето алкохол е прикажано како дел од типичната тинејџерска социјална динамика, што не изненадува во контекст на Македонија, каде што пиењето на возраст од шеснаесет години е често прифатено. На забавата, Тамара се опива, а Миа забележува дека многу од присутните се пијани, што ја покажува нормализираната улога на алкохолот во тинејџерските дружби. Во Македонија, излегувањата на тинејџери и консумирањето алкохол на социјални настани како забави или родендени не се сметаат за нешто необично: „Ама, за разлика од мене, што пиев само чај со Стефан во кујната, Тамара... Па, не пиеше чај. Може затоа мене ми текна да се облечам, а неа не“ (46).

Студијата на Friese и Grube истражувала кои млади имаат поголема веројатност да имаат забави дома, кои фактори се поврзани со присуството на алкохол на забавите и кој го снабдува алкохолот. Во студијата се потенцира и фактот дека поголем дел од родителите во чии домови се организираат забавите, имале сознанија за употреба на алкохол на забавата. Исто така, истражувањето покажало дека постои силна поврзаност помеѓу бројот на гости и присуството на алкохол. Имајќи предвид дека

¹⁵ Hair, Elizabeth C., Justin Jager, and Sarah B. Garrett. "Helping teens develop healthy social skills and relationships: What the research shows about navigating adolescence." (2002).

¹⁶ Abbey J. Fox, *Girls Coming of Age: Possibilities and Potentials within Young Adult Literature* (2010). College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, p. 34. <http://via.library.depaul.edu/etd/34>.

¹⁷ Demant, J., & Østergaard, J. (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of youth studies*, 10(5), 517-537. DOI: 10.1080/13676260701594828, 14.02.2025

¹⁸ Demant, J., & Østergaard, J. (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of youth studies*, 10(5), 517-537. DOI: 10.1080/13676260701594828, 14.02.2025

гостите често носат алкохол на забавата, не е чудно што имањето повеќе гости ги зголемува шансите за присуство на алкохол. Имањето повеќе извори на алкохол, исто така, сугерира дека на родителите можеби им е тешко, дури и кога се дома, да одржат забава без алкохол.¹⁹ Во книгата на Мишо, нараторот Миа и самата е фрапирана од бројот на поканети гости на забавата: „Сто осумдесет и четири. Тоа беше последниот број на сигурни гости на забавата на Сара. Да ѝ кажам јас на мајка ми дека дома ќе ѝ донесам 184 тинејџери, споулавени од новогодишна еуфорија, растурање и со намален осет за простор (што значи туркање вази, кршење чаши и чинии и слично), ќе ми се случи апсолутно неотповикливо пакување куфери и селење од дома, со желба да имам своја куќа еден ден што така ќе си ја растурам. Но, татко ѝ на Сара, нема, ама баш никаков проблем со тоа. Нема штета што може да се предизвика на нејзина забава, на која татко ѝ нема да одмавне со раката и да рече „ќе купиме ново“ (8).

Овој аспект на приказната не се истражува длабоко во поглед на последиците или моралните димензии, туку се прикажува како дел од поврзаноста и обичните социјални интеракции помеѓу тинејџерите. Иако пиењето е честа појава, книгата не го потенцира како сериозен проблем, туку повеќе го користи како позадина за развојот на социјалните односи меѓу ликовите.

Погоре наведениот цитат открива уште еден момент кој може да има негативно влијание во животот на адолесцентите – попустливоста на родителите. Имено, според дадените описи на куќата на Сара, каде се одржува новогодишната забава, се добива впечатокот дека Сара потекнува од имотно семејство кое ѝ овозможува убав живот, облекување по најнова мода и слично: „Значи, да се разбереме. Сара има гардеробер колку мојата стара соба. Преполн со совршени парчиња облека. Фармерки, панталони, фустани, здолништа, џемпери, светкави маички, розови ракавици, брендираны капи, штикли и чизми во сите бои. Или накратко - рај за секоја тинејџерка“ (30). Изгледот игра важна улога во животот на Миа и нејзините пријателки, особено кога станува збор за нивната појава на социјалните медиуми. Миа, која се чувствува како да е крајот на светот кога нејзините потпетици ќе се скршат или кога косата ѝ се расипе, ја прикажува типичната тинејџерска загриженост за физичкиот изглед и перцепцијата од другите. Таа го доживува секој мал проблем со изгледот како голема катастрофа, што ја отсликува емоционалната нестабилност и раната зрелост на нејзината возраст. Овој фокус на изгледот ја истакнува важноста на социјалните медиуми во нивниот свет, каде што секој момент треба да биде документиран и споделен преку „сторис“ или видео: „Наместо да влезам дотерана, свежа и со Марко кај Сара на журка, да уживам, да пиеме коктели и да танцуваме, јас стоев како мокра вештица пред врата, боса, лута и со раскрвавено колено. Уште синцири ми фалеа и класичен дух. Веројатно помизерно не сум се чувствувала во животот“ (27).

Тамара, од друга страна, ја демонстрира истата загриженост за изгледот преку нејзината опсесија со црвените чизми за забавата. Нивната желба да изгледаат што подобро за видео снимки и фотографии, кои ќе ги споделат со своите пријатели, ја прикажува поврзаноста на нивната генерација со социјалните медиуми и потребата да се направи секој момент „совршен“. Овој фокус на физичкиот изглед и социјалната проценка преку интернет ја отсликува поврзаноста на младите со дигиталниот свет и важноста што ја даваат на тоа како ги гледаат другите.

Понатаму, тоа не мора да значи ништо посебно, но она што неколкупати ќе го спомне Миа е токму попустливоста на родителите на Сара наспроти нејзините, особено по катастрофалната состојба во која ќе се најде куќата по рушењето на огромната

¹⁹ Friese, B., & Grube, J. W. (2014). Teen parties: who has parties, what predicts whether there is alcohol and who supplies the alcohol?. *The journal of primary prevention*, 35, 391-396. doi: [10.1007/s10935-014-0361-4](https://doi.org/10.1007/s10935-014-0361-4), 14.02.2025

новогодишна елка: „Да, знаеме дека татко ѝ никогаш не ѝ направил проблем за нешто оштетено или скршено...Ама, ова беше армагедон од дневна соба“ (41); „Да се случеше ова кај мене дома, така ќе ми дојдеше сè преку глава што сите ќе ги имав избркано надвор и ќе лежев очајно во бара од сладолед, самосожалувајќи се и чекајќи да се вратат моите дома и да ми врескаат, притоа слушајќи ја сестра ми како ломоти нешто за одговорност и брат ми како се кикоти на мојата несреќа“ (45). Она што се забележува во случајот со Сара е дека нејзините родители дозволуваат таа да организира новогодишна забава за 184 луѓе во нивниот богат и раскошен дом, без страв од некакво оштетување. Фактот што Сара само на момент е вцашена од сликата на уништената дневна соба, а потоа веднаш продолжува со предвидената програма, говори во прилог на нејзината увереност и доверба во нејзините родители и неказнувањето од нина страна.

На крај, целата вечер завршува со сликата на нивно ангажирање во чистењето на куќата на Сара, што, пак, експлицитно говори во прилог на нивната одговорност.

Романот „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“ од Јана Мишо успешно ја прикажува младешката реалност и предизвиците на адолесценцијата низ хумор, современ јазик и искуства кои се длабоки и автентични за оваа возраст. Преку ликот на Миа, читателите ја следат транзицијата од детството кон зрелоста, со сите неизвесности, самоопределувања и експериментирања кои ја карактеризираат оваа фаза на животот. Книгата ги истражува различните аспекти на тинејџерските односи, како што се љубовта, пријателството и сомнежите, но исто така се занимава и со пошироки теми, како што се личниот раст, одговорностите и социјалните притисоци. Јазикот и хуморот се освежувачки и соодветни за целната публика, а современите теми и референци со кои се опишани ликовите ја прават книгата релевантна и актуелна за денешните млади. Во целост, Јас сум Миа не е само забава за читателите, туку и повик на размислување за оние што се на патот на своето лично созревање.

Особено забележителен е урбаниот стил на говор што го користат ликовите, кој автентично го претставува животот на денешните тинејџери.

Со својот модерен јазик и нагласениот фокус на искуствата и размислувањата на младите девојки, книгата јасно ја истакнува својата целна публика – тинејџерките. Сепак, преку универзалните теми на пријателство, идентитет и растење, приказната може да најде одек и кај поширока читателска публика.

Користена литература

1. Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61, 1387–1398. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869., 14.02.2025
2. Collins, W. A., Welsh, D. P., & Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationships. *Annual review of psychology*, 60(1), 631-652. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163459, 14.02.2025
3. Collins WA. (2003). More than myth: the developmental significance of romantic relationships during adolescence. *J. Res. Adolesc.* 13:1–25, <https://citeseerx.ist.psu.edu>, 14.05.2025
4. Crockett, Lisa J. and Randall, Brandy A. (2006). "Linking adolescent family and peer relationships to the quality of young adult romantic relationships: The mediating role of conflict tactics", Faculty Publications, Department of Psychology. 236. <https://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/236>, 14.02.2025
5. Demant, J., & Østergaard, J. (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of youth studies*, 10(5), 517-537. DOI: 10.1080/13676260701594828, 14.02.2025

6. East, P. L. (2009). Adolescents' relationships with siblings. *Handbook of adolescent psychology*, 2, 43-73. <https://www.researchgate.net/profile/Patricia-East-2/publication/229688089>, 14.02.2025
7. Fox, J.A (2010). *Girls Coming of Age: Possibilities and Potentials within Young Adult Literature*. College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, p. 34. <http://via.library.depaul.edu/etd/34>.
8. Friese, B., & Grube, J. W. (2014). Teen parties: who has parties, what predicts whether there is alcohol and who supplies the alcohol?. *The journal of primary prevention*, 35, 391-396. doi: [10.1007/s10935-014-0361-4](https://doi.org/10.1007/s10935-014-0361-4), 14.02.2025
9. Guzman, Lina, Ikramullah, E., Manlove, J., Peterson, K., & Scarupa, H. J. (2009) Telling it like it is: Teen perspectives on romantic relationships, *Child Trends*, 44 (2009): 1-8. www.childtrends.org , 12.02.2025, p.3.
10. Hair, Elizabeth C., Justin Jager, and Sarah B. Garrett. (2002). "Helping teens develop healthy social skills and relationships: What the research shows about navigating adolescence."
11. Hartup, W. W. (1992). Conflict and friendship relations. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press, <https://books.google.mk>, 14.02.2025
12. Perry, D. G., Perry, L. C., & Kennedy, E. (1992). Conflict and the development of antisocial behavior. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press.
13. Мишо, Јана. (2020). Јас сум Миа: Новогодишна епизода. Скопје: Арс ламина - публикации, Арс либрис.